

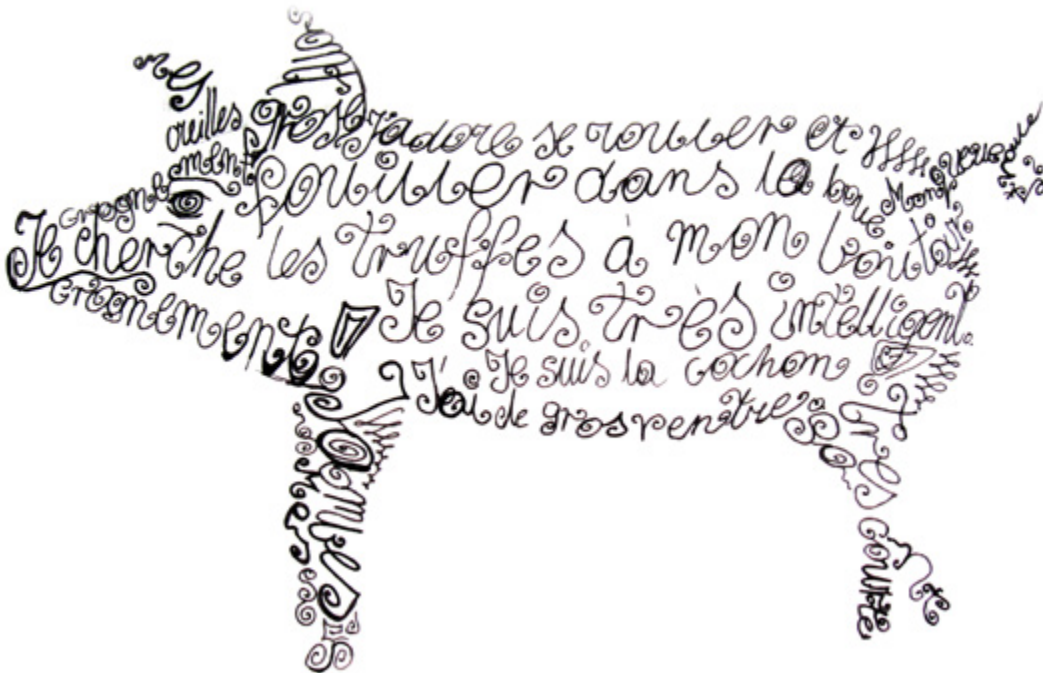
Kaligram

jako narzędzie rozwijania kompetencji
leksykalnej na lekcji języka obcego

Wioletta Piezick

Kaligram stanowi przedmiot badań literaturoznawstwa. Jego specyficzne właściwości polegające na syntezie słowa i obrazu sprawiają, że stosują go także w swojej pracy psycholodzy oraz pedagodzy, dążący do rozwijania twórczej wyobraźni swoich podopiecznych. Mowa tu o treningach twórczości i łączeniu obu półkul mózgowych w celu aktualizacji potencjałów ludzkich oraz uzyskiwania optymalnych efektów.

W artykule ukazujemy inne i nowe zarazem zastosowanie kaligramu.

Słowo kaligram (gr. *kallos* – piękno, *gramma* – litera/napis) jest neologizmem zaproponowanym przez francuskiego poetę pierwszej połowy XX wieku Guillaume’a Apollinaire’a. Oznacza ono utwór poetycki, którego wersy tworzą charakterystyczny układ graficzny obrazujący treść utworu. W ten sposób opisywany przedmiot lub przedstawione informacje i emocje są dodatkowo wizualizowane, co pociąga za sobą nowe możliwości interpretacyjne oraz doznania artystyczne. Zerwanie z tradycyjnymi wersami w kaligramie ukazuje zatem inny potencjał słowa, które jednocześnie przekazuje sens i wizualizuje go.

W artykule odwołujemy się do kaligramu i jego specyficznych właściwości, chcąc przedstawić jego wartość w nauczaniu/uczeniu się języka obcego. Wykorzystanie kaligramu wiążemy z możliwością rozwijania kompetencji leksykalnej, a także kompetencji ogólnych uczącego się. Umożliwianie rozwijania kompetencji leksykalnych – stanowiących trzon kompetencji komunikacyjnych – uznajemy za jedno z głównych zadań dydaktyki obcojęzycznej. Natomiast rozwijanie kompetencji ogólnych traktujemy jako wartość dodaną, która sprzyja wszechstronnemu, a nie tylko językowemu rozwojowi uczących się. Koncepcję uczenia się języka obcego poprzez kaligram (ściślej poprzez budowanie kaligramów) opieramy zaś na naszym doświadczeniu nauczyciela. Dlaczego zatem ta forma pracy? Na jakim etapie zaawansowania językowego i według jakiej metodyki działania?

Zbudowanie kaligramu wymaga pomysłu. Pomysł dotyczy wyboru tematu, słownictwa składającego się na ten temat, a także sposobu, w jaki zostanie on ostatecznie zaprezentowany. Budowanie pomysłów natomiast to tworzenie twórczych obrazów w polu świadomości. Nie są to obrazy naśladujące w większym lub mniejszym stopniu postrzeganą rzeczywistość, lecz niewidziane dotąd kombinacje różnych elementów, tworzących nową jakość, która służy nauce języka. Tak więc w budowanie kaligramu zaangażowana jest wyobraźnia twórcza, która wspomaga pamięć (dostarczając jej subiektywnych i tym samym łatwiejszych do trwałego zarejestrowania obrazów) i wymaga od osoby innego niż mechaniczne przetwarzanie informacji. Stworzenie kaligramu z użyciem znanych już oraz nowych słów oznacza zatem jednocześnie zaangażowanie wielu funkcji intelektualnych oraz możliwość głębokiego przetwarzania

informacji. Konfrontując kognitywny potencjał kaligramu z większością klasycznych technik proponowanych w pracy nad obcojęzycznym słownictwem w dostępnych na rynku podręcznikach, można stwierdzić, że te drugie opierają się głównie na działaniach mechanicznych uczącego się. Mamy tutaj przede wszystkim na myśli ćwiczenia: asocjacyjne; z luką; typu prawda-fałsz; klasyfikujące słowa według określonych kategorii; oparte na poszukiwaniu synonimu lub antonimu; z intruzem i wiele innych (Piegzik 2007:53). Są one bez wątpienia przydatne, ponieważ wzmacniają ślad pamięciowy, na którym w znacznej mierze oparta jest pamięć, lecz z pewnością nie wymagają głębokiego przetwarzania informacji. Ich mechaniczny charakter sprowadza się zazwyczaj do szybkiego wyboru i zaznaczenia odpowiedzi. Wyszukanie synonimu lub antonimu na przykład wymaga jedynie przeszukania pamięci i w niewielkim stopniu zaangażowania uwagi.

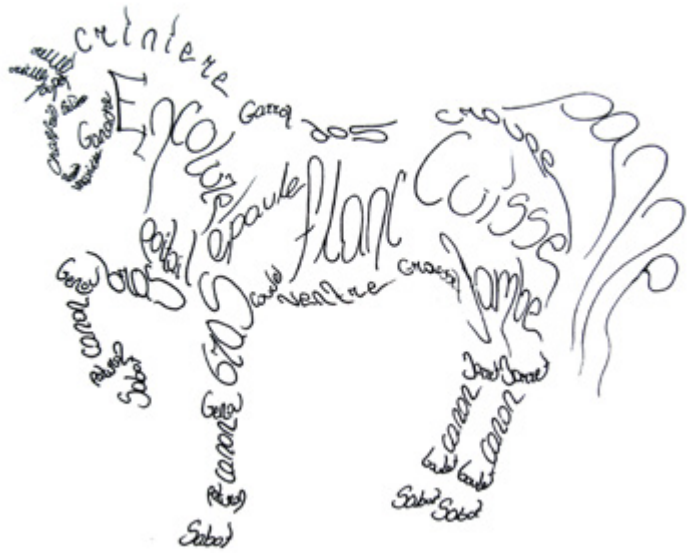
Zastosowanie kaligramu na lekcji języka obcego wspomaga rozwijanie umiejętności heurystycznych osoby uczącej się. O roli tych umiejętności w nauce języka wspomina *Europejski system kształcenia językowego* (2001/2003), definiując je jako umiejętności radzenia sobie z nowymi doświadczeniami obcojęzycznymi, wyszukiwania, rozumienia, a także przekazywania i poszukiwania nowych informacji (por. Rada Europy 2003:99). W skrócie są to umiejętności odkrywcze, służące praktycznemu rozwiązaniu określonego problemu. W omawianym kontekście uczenia się sam kaligram może być uznany jako pewien sposób/metoda lub też narzędzie służące do rozwiązania problemu, jakim jest opanowanie określonego słownictwa, choć także za heurystykę można uznać użycie takiego sposobu myślenia zainspirowanego syntezą słowa i obrazu, która prowadzi do pożądanego efektów, czyli opanowania określonego materiału językowego. O ile heurystyki to drogi na skróty (Słysz 2007:23), to z pewnością są to drogi twórcze i zorientowane praktycznie, co zdecydowanie stanowi ich wyróżnik (Nęcka i in. 2005:13).

Poniżej zamieszczamy wybrane kaligramy uczących się języka francuskiego, stanowiące ilustrację prezentowanych tez.

Pierwsze dwa kaligramy zainspirowane są realizowaną na zajęciach tematyką związaną z przyrodą. Oba także nawiązują do fascynacji światem zwierząt. Poziom zaangażowania językowego obu proponowanych prac jest jednak

Kaligram 1., autorka: Magdalena Safiak

Kaligram 2., autorka: Małgorzata Bajda

Kaligram 3., autorka: Daria Wertelecka

la danseuse

zróżnicowany. O ile za pomocą pierwszego kaligramu autorka przyswaja sobie słownictwo z zakresu podstawowego, o tyle autorka drugiego kaligramu nawiązuje do specjalistycznego słownictwa i wykracza poza realizowany na zajęciach poziom podstawowy. Kaligram *La danseuse* (pol. *tancerka*) to osobiste przetworzenie/interpretacja słownictwa związanego ze światem emocji (baletnica może także sugerować nawiązanie do francuskiego malarstwa impresjonistycznego, a zwłaszcza E. Degasa). Ostatnia praca stanowi autorską próbę powtórzenia i uzupełnienia wiedzy na temat francuskich muzyków, których nazwiska pojawiają się na klawiaturze fortepianu. Jest to kaligram zainspirowany kulturą kraju nabywanego języka. Prace uczących się wykonane są ręcznie lub komputerowo.

Jeśli chodzi o metodykę działania, to z pewnością należy na początku zapoznać uczących się z kaligramem jako formą literacką. Można w tym celu przeanalizować wybrany kaligram Apollinaire'a, określić zasady rządzące tą formą, wskazać na jego innowacyjny charakter. Analiza kaligramu może być oparta na metodyce analizy klasycznego wiersza. W praktyce bardziej zaawansowani uczniowie budują nie tylko kaligramy dydaktyczne, sprzyjające pogłębieniu kompetencji leksykalnej, ale także próbują swoich sił w kaligramach poetyckich, wyrażających ich emocje oraz opisujących wybrany fragment rzeczywistości. Można wtedy mówić, że kaligram wspiera rozwój kompetencji

XIX w.

90'

Kaligram 4., autorka: Oliwia Maciak

językowej (wymaga bowiem budowania zdań, dążenia do spójności i logiki prezentowanych obrazów). Najczęściej uczniowie sami decydują, w jakim zakresie chcą wykorzystać słownictwo z zajęć do tworzenia własnych kaligramów, oraz w jakim zakresie odczuwają potrzebę pogłębienia zrealizowanego materiału leksykalnego. Oznacza to, że jednoznaczne określenie przez nauczyciela zakresu językowego do wykorzystania w kaligramie pozostaje w sprzeczności z ideą wolności myśli i twórczego tworzenia.

W podsumowaniu należy zaznaczyć, że kaligram może stanowić alternatywną metodę pracy sprzyjającą rozwijaniu kompetencji leksykalnej na różnych poziomach zaawansowania językowego. Proponowana forma kaligramu urozmaica zajęcia z języka obcego i odrywa uczących się oraz nauczyciela od rutynowych (aczkolwiek także potrzebnych) ćwiczeń. Walorem tej koncepcji jest integrowanie w jedną całość procesów poznawczych i emocjonalnych, pracy wyobraźni twórczej i pamięci. Nasze doświadczenie wskazuje, że tworzenie kaligramu stanowi miłe przeżycie dla większości uczących się i inspirację do budowania kolejnych, choć zdarzają się także tacy, którzy podchodzą do nauki języka bardziej technicznie i preferują klasyczne metody pracy. Kaligram stworzony na ocenę wymaga więcej czasu ze względu na estetykę. Jednak kaligram zbudowany na własny

użytek może być wykonany bez większych starań natury estetycznej. Chodzi przecież o zainspirowanie wyobraźni, a za jej pośrednictwem pamięci.

Bibliografia

- Nęcka, E. i in. (2005) *Trening twórczości*. Gdańsk: Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne.
- Piegzik, W. (2007) Rozwijanie kompetencji leksykalnej na lekcjach języka obcego. W: „Języki Obce w Szkole” nr 4, 29-55.
- Rada Europy (2003) *Europejski system opisu kształcenia językowego: uczenie się, nauczanie, ocenianie*. Warszawa: CODN. Słysz, A. (2007) Typy umysłu a częstość stosowania reguł heurystycznych. W: A. Słysz i Ł. Kaczmarek (red.) *Bliżej umysłu. Preferencje poznawcze, percepcja, myślenie*. Poznań: Wydawnictwo naukowe UAM, 13-33.

dr Wioletta Piegzik

Romanistka, doktor nauk humanistycznych w zakresie językoznawstwa stosowanego. Autorka licznych prac poświęconych nauczaniu/uczeniu się języków obcych. Do podstawowych dziedzin jej zainteresowań naukowych należą: aspekty kognitywne w nauce języka oraz komunikacja oparta na interakcjach. Naucza języka francuskiego w LO, jest weryfikatorem merytorycznym w wydawnictwie Operon.